

DISPUTATIO THEOLOGICA  
*DE*  
**FORMATIONE  
CHRISTI  
IN NOBIS,**

Über den 19. vers. aus der Ep. ad Gal. IV.

Meine lieben Kinder / welche ich abermal mit  
Aengsten gebähre / bis daß Christus in euch eine  
Gestalt gewinne.

D. O. M. A.

SUB PRÆSIDIO

**DN. JOHANNIS GVILIELMI  
BAJERI,**

SS. Theol. D. & Prof. Publ.

*Domini Patroni ac Præceptoris sui nullo  
non observantie cultu devenerandi,  
publico examini subjecta*

ab

**SEBASTIANO von SALLERN,  
APENRADA-HOLSATO.**

*Ad d. IX. Maii.*

A. C. clc loc XCIV.

J E N Æ,

Typis HELLERIANIS recus. 1717.

b. H. 20.

W. A. 143 (24)

Perillustri Generoso atque Excellentissimo

DOMINO

DN. FRIDERICO De  
GUNTEROTH

Reverendissimi & Serenissimi

DUCIS CIMBRORUM REGEN.  
TIS PRÆFECTO APENRADENSI ET LUGO-  
MONASTERIENSI GRAVISSIMO

*simul*

Cohortis ejusdem Præfidiariæ  
DUCTORI PRÆSTRENUO  
*supremoque Ducalis Venationis*  
MAGISTRO,  
*Domino suo gratioſo.*



Nec non

Summe Reverendo, Magnifico, Nobilissimo Amplissimoque Domino,

# DNO. CASPARI HERMANN SANDHAGEN,

Theologo consummatissimo ac de Ecclesia

Christi longe meritissimo

Serenissimo Duci regenti Schlesvici & Hol-  
satiæ a Confessionibus sacris, & Concionibus Auli-  
cis primariis, Provinciarum item Schlesvici & Holsatiæ  
Superintendenti Generali Præpositoque  
Holsatiæ eminentissimo,

*Mæcenati suo summo.*

Ut &

Maxime Reverendo, Amplissimo & Excellentissimo

DOMINO

# DNO. M. TROGILLO ARNKIEL

Pastori Primario Apenradano, Vicinarumquè Ecclesiarum  
Præposito longe meritissimo Fautori  
maximo

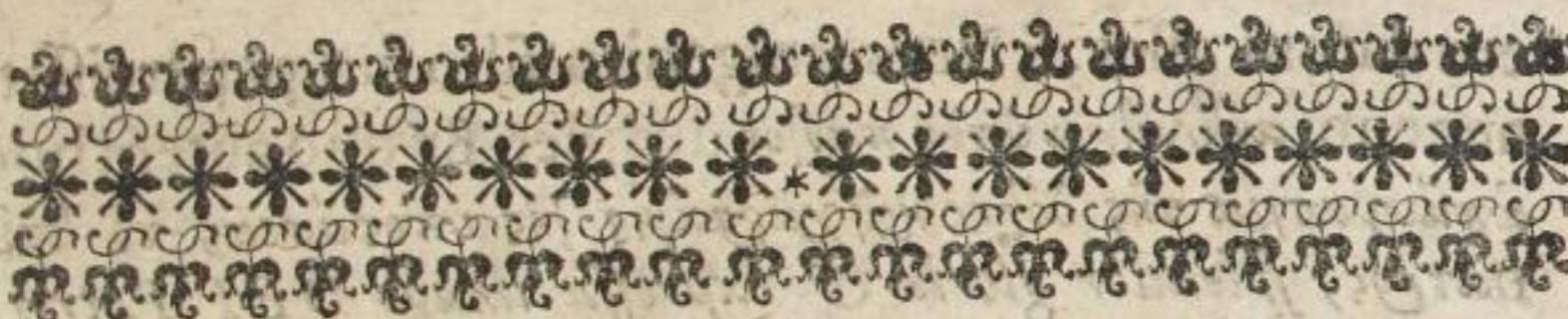
PROSPERRIMA QUAEQUE AC FELICIA APPRECATVS,

*tenues has studiorum primitias non ingenii  
sed animi testandi causa consecrare volu-  
it, debuit*

AUCTOR.

Perquam Eximio & Humanissimo  
DOMINO  
SEBASTIANO von SALLERN,  
Disputationis præsentis Auctori, Amico suo  
& Faurori multum honorando,  
*S.P.D. PRÆSES.*

**C**um ingenium hactenus doctrina sacra & seculari formas-  
ses, mores etiam non tantum ad honestatem, sed pietas-  
tem; scripto quodam, quid in sacro studio possis, decla-  
raturus, congruum sane argumentum selegisti, Formationem  
Christi in nobis. Hoc enim omnino omnium primum est,  
quod nos, Deo ipso judice, formosos facit. Cetera longissi-  
mo intervallo subsidunt. Istius autem negotii tractatione cum  
docte pium, tum pie doctum, videre licet. Neque enim vel o-  
pus est, vel excusabile, si neglectis aut conculcatis, que ad πα-  
δειαν Academicam, & partim ad Exegesin Scripturæ regulis Her-  
meneuticis innitentem, partim ad rei substratæ indolem analytice  
considerandam pertinent, ipsoque verbo Scripturæ & meditatio-  
ne ejus sepositis, formatum iri in nobis Christum putemus, modo  
in silentium quoddam & cessationem omnium cogitationum conceda-  
mus, substantialem formam novam, que sit Christus in nobis, re-  
cepturi, ipso se immediate nobis insinuante, ac sensum sui largi-  
ente. Relinquamus ea hominibus otiosis, Enthusiasmum affe-  
ctantibus, ac perseveremus in his, que veris Mysteriis cognoscen-  
dis, ac nihilominus spirituali sensu & experientia percipiendis,  
serviunt. Sic etiam Tibi, Amice perdilecte, de cultura Theolo-  
gia & secundum παδειαν lubens meritoque gratulor, & ut Ecclesie  
Dei posthac, ex divina vocatione & gratia, fructum egregium  
præstes, tota animi mente precor. Vale. Scrib. ipsis Calendis  
Maji A.C. CIO 1094.



## Jova Juva. Præloquium.

**E**cce hæc est imago? Quæstionem hanc  
Meſitn̄s Θεος καὶ ἀπόστολος apud Matthæ-  
um, cap. XXII. Judæis, qui essent, ignarisi,  
proponit, ut, qui essent, eos doceret.  
Nempe quod servi Imperatoris Romani  
forent, quoniam imaginem ejus in numo expressam cir-  
cumferrent. Ego occasionem inde arripi dolendi  
vicem pseudo-Christianorum, haud sciscitantium, qui  
olim fuerint; nescientium, qui jam nunc sint, an  
ἐλένθεροι τῆς δικαιοσύνης, an vero δολοι τῆς ἀμαρτίας. Hos  
alloquor verbis Christi, ecce hæc est imago, quam  
in anima vestra expressam circumfertis? in anima, in-  
quam, vestra, non auro, non argento redempta, sed san-  
ctissimo & pretiosissimo sanguine Domini vestri Iesu  
Christi. Olim equidem imaginem τοῦ Θεοῦ χωνίος cir-  
cumgestabamus, & tum, si quis de nobis quæsivisset;  
ecce hæc est imago? in promptu responsio fuisset;  
צְלָם וּמֹתִות יְהוָה, est imago DEO simillima. Mox vero  
Diaboli invidia labente Adamo, in imaginis divinæ pul-  
cherrimæ locum foedissima peccati imago successit. U-  
bi si interrogasses, ecce hæc est imago? reponi opor-  
tuisset: τοὺς πνευμάτους ἀκαθάρτους. Quam nunquam exu-  
A ere

ere datum esset, si Deus unigenito filio suo pepercisset, nec eum ἀντιληφεν πέρι πάντον dedisset. Ex quo autem hoc ἀπάνυασμα τῆς δόξης καὶ χαρακής θεοῦ πεποσάσεως τῆς θεοῦ πατρὸς, splendor gloriae et expressa imago DEI Patris, apparuit, exuta magis magisque in dies singulos imaginem Diaboli, ad imaginem DEI renovari possumus, ut, sicut protavimus imaginem Adami, qui de terra est, jamque imaginem τονης induerat; ita loco ipsius suscipere queamus imaginem Adami alterius, qui de cœlis est. Et utinam omnes etiam susciperent! Quod vero id parum fieri videoas, ratio non una subest. In potissimum tamen recte fortassis habetur, quod rarissime quæriaudias; eccujus est imago, quam circumgesto? Deine, an Diaboli? Christine, an mundi? Nec non, quod forma vitæ Christi, quo in consistat, ferme ignoratur. Id quod nos movit, ut de forma hac juxta dictum Pauliniū ad Gal. IV. pauca differere pie statuerimus. Deus adsit cœptis! Amen.

## Textus authenticus Græcus.

Τεκνίαμε, οἵ πάλιν ὡδίνω, ἄχεις δὲ μορφῶθη χειρός εἰν ὑμῖν.

Versio Tremellii & Junii, quæ etiam

est Bezæ:

*Filioli mei, quos iterum parturio, usque quo formetur  
Christus in vobis.*

Versio Erasmi Roterodami, retinens

verba Vulgatæ:

*Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur  
Christus in vobis.*

Versio Gallicana:

*Mes petits enfants, pour lesquels enfenter je travailler*

ille

ille derechef, jusques à tems, que Christ soit formé  
en vous.

Versio Megalandri:

Melne liebe Kinder/ die ich abermahl mit  
Angsten gebäre/ biß daß Christus in Euch eine  
Gestalt gewinne.

§. I.

**U**T sensum verborum Paulinorum assequamur, scopus, cum totius epistolæ ad Galatas perscriptæ, tum in specie capitis nostri IV. scrutabimur. Notandum igitur, quod Paulus, priusquam in Macedonia proficeretur, διελθὼν τὴν Γαλατικὴν χώραν, peragrans regionem Galatiae, Ecclesiam in ea plantarit, plantataque διεχόμενος, καδεξῆς τὴν χώραν τάῦλην, perambulando ex ordine totam hanc regionem, in fide mox confirmari: juxta Actor. XVI. 6. & cap. XVIII. 23.

§. II. At ecce Apostolus vix tergum vertit, cum οἱ πα-  
τέρεσσαντοι Φευδάδελφοι, obiter ingressi falsi fratres in ea-  
dant tumultus. Qui fuerint, non satis constat. Grotius non Judæos, sed alienigenas, qui in Judæa vixerint, &  
Cerinthum principem secuti sint, fuisse, ex vehemen-  
tia styli colligit. Sed hæ conjecturæ tantum sunt. Qui-  
cunque denique illi fuerint, subintroierant ad exploran-  
dam libertatem ecclesiarum Galaticarum, eiusdemque  
persuadere conati erant, Paulum Doctorem ipsarum,  
reliquorum Apostolorum discipulum longeque hinc  
eis inferiorem esse; hos vero legem ceremonialem,  
in primis circumcisionem, nolle abrogatam, adeoque  
tum ejus apud ipsas quoque introducendum esse, si  
quidem salvari vellent. vide & cum tota συναφείᾳ hujus  
epistolæ confer comma 7. cap. I.

A z

§. III.

§. III. Nec irritus plane, impius licet, hic conatus ipsorum fuit. Quin penes plurima Ecclesiæ Galaticæ membra & auctoritas Pauli minor habebatur, & Judicæ ceremoniæ observabantur. Dies observabantur & menses & tempora & annos, juxta cap. IV. 10. a gratia Evangelii in aliud Evangelium cito translati, ut verbis ipsius Apostoli utar cap. I. v. 6. Tantum fascinatio ψευδαδελφῶν in Galatis poterat!

§. IV. Id quod Pauli animum affectu non uno concutiebat. Primum namque admiratio ipsum capiebat, quod Galatae cito adeo a gratia Evangelii in aliud Evangelium transferrentur. Confer cit. v. 6. & 7. cap. I. Et mira utique hæc erat ἐνέργεια τῆς πλάνης, quod Galatae, spreta Evangelii gratia, excusioque τῷ ζυγῷ τοῦ χειρός χειρῶν καὶ Φορέων αὐτῷ ἐλαφρῶν, jugo Christi commodo & onere ipsius levi, ita prompte colla jugo legis submitterent; quod tamen nec ipsi Judæi eorumque Patres portare potuerant. Deinde ira æstuabat: id quod cum epistolæ totius stylo, crebrioribus interrogationibus, correctionibus, expolitionibus, præcipue compellatio Galatarum evincit, qua ipsos ἀνοίκτους Galatas, stultos Galatas appellat. cap. III. v. 1. Denique animo ipsius incedebat metui juncta tristitia, cuius testis luculentus profecto sunt verba cap. IV. 2. Φοβάμαι υμᾶς, μήπος ἐκκῆ κενοπλάκα εἰς υμᾶς, metuo de vobis, ne frustra laborem in vobis omnem insumerim.

§. V. Paria ergo Paulus experiebatur cum Parente, cui natus vocem seductoris præfert, spredo ipsius amore, labore, sollicitudine. Admiratio ipsum distrahit, ira effervescit, moerore contabescit. Atque tribus his affectibus commotus calamus arripit, tentatu-

tatus, an Galatas in ordinem redigere possit. Unde totius ad ipsos perscriptæ epistolæ *scopus* ipsi hic fit: θεοπνευσίαν & auctoritatem suam adversus seductores graviter tueri, errorem, quo servandæ legis ceremonialis necessitas intempestive asserebatur, solide confutare, Galatasque cohortari, ut sub suave Evangelii jugum denuo mitti se paterentur.

§. VI. Scopus hic indicatur cap. I. v. 6. 7. 8. & 9. Quo ut potiatur, versu 10. cit. cap. usque ad finem cap. II. ea adfert, quæ ad probandam suam θεοπνευσίαν & auctoritatem faciebant. Tertio, quarto, quintoque cap. usque ad VI. v. 12. argumenta pro legis ceremonialis abrogatione pugnantia producit, Galatasque ab e-  
jus observantia abstrahere, interspergendo frequentia  
ἢ θη & πάθη conatur. Tandem ne justo liberioris disciplinæ ecclesiasticæ auctor haberi posset, a cap. V. v. 13.  
usque ad finem, moralia præcepta annexit.

§. VII. Ergo, quod interpretari habemus comma,  
ad secundam partem spectat, seu cōhortationem Galatarum, ut jugum legis cervicibus suis imponi haud qua-  
quam paterentur, inque libertate per Christum parta  
doctrinaque Evangelii a se prædicata firmi perstarent.

§. IIX. Utitur autem Paulus comparatione re-  
generationis spiritualis cum generatione naturali. Unde,  
ut sensum ipsius plenius assequamur, semper hanc re-  
spiciemus, eaque fini in regeneratione Galatarum no-  
tabimus (I.) Parentem ejusque semen, a quo regenera-  
tio pendet: (II.) Matrem ejusque uterum, in quo regene-  
ratio contingit: (III.) Materiam, in qua fit conceptio, una  
cum privatione formam præcedente: (IV.) Formam in-  
ipsam introducendam. Denique (V.) introductionem  
formæ seu *Formationem* ipsam. A 3 IX.

§. IX. Qui ergo in generatione mystica seu regeneratione Parentis vicem sustinet, DEUS est. Hic enim, juxta Cap. III. 15. non modo est ἐξ ὧν πάσα πατερία ἐν ζευῷ καὶ Δῆμῳ γῆς οὐομαζέται, ex quo, tanquam a communi patre omnis cognatio in cœlis & in terris cognominatur, ut vertit Erasmus: vel juxta translationem Megalandri, der rechte Vater über alles/ das Kinder heisset/ im Himmel und auff Erden: sed etiam πατήρ τῶν Φωλῶν, ἀπὸ τῆς πάσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δέρμα τέλειον καταβάνει, ὃς καὶ βεληθεὶς ἀποκύει ήμᾶς, pater luminum, a quo omnis donatio bona, omneque donum perfectum descendit, qui & destinata voluntate nos progenerat, secundum Jacobum Cap. I. v. 17. 16. Pater est admiratione dignissimus. Parentes alii generant filios ex mortali semine, ipse ex semine immortali; de quo inferius. Alii generant ex materia habili ac disposita; ipse nihil habili & dispositum invenit. Alii faciunt, ut quod nondum vivit, vivat: ipse, ut vivat, quod prorsus erat mortuum. Alii faciunt, ut quod non erat filius, jam fiat & sit filius: ipse non tantum facit, ut ex non-filiis filii DEI, sed etiam ut ex filiis Diaboli filii DEI viventis audiamus. Evidem Physicam generationem parens inchoat; continuatio tamen, absente etiam ipso vel omnino mortuo non cessat. Sine DEO autem generatio spiritualis nec inchoari, nec continua- ri potest. Homines γλυκύπικροι parentum nomen anhelant, ut cum sibi nequeant, nomini tamen suo de immortalitate prospiciant. Unde & Philosophi generationem definiunt per ἔργον θεῖον καὶ θείατον εὐδητῷ ζώῳ, opus divinum & immortale in animali mortali. Aut cur DEVS nos regenerat? Non sane ut ipse

ipse immortalitatem consequatur: est enim ὁ ἔχων τὴν ζωήν εἰς ἑαυτῷ καὶ μόνος αὐθάρετος, vitam habens in se ipso, unusque, qui incorruptibilis existit. Quin potius, ut nos, et si moriamur, haud tamen unquam vere moriamur, verbo veritatis suæ nos regenerat. En! ergo eum Patrem quoque optimum & benignissimum. Meminit ipsius hoc loco Apostolus, quando se (ut id pluribus infra docebitur) Galatarum matrem tantum non Patrem, haud obscure appellat, subinnuens, DEUM parentis locum in spirituali eorum generatiōne tenere. Evidem Paulum patrem Corinthiorum I. Ep. c. IV. 15. se dixisse, aliquibus videtur, cum ita ad eos scribit: ἐὰν μηρίς παιδαγωγὸς ἔχῃς ἐν χειρὶ, ἀλλ' ἡ πολλὸς πατέρες. ἐν γὰρ χειρὶ ἵνσε διὰ τῆς ἐναγγελίας ἐγώ μας ἐγέννησα, etiamsi inumeros habeatis pedagogos in Christo, non multos tamen habetis patres: siquidem in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. At enim si contextui locisque parallelis proprius attendimus, stare fortassis posset ea sententia, quæ per unum Patrem Corinthiorum ipsum Jesum Christum intelligi; Paulumque hic etiam tantum matri assimilari statuit, ut sensus sit: ego instar matris, in Jesu Christo, tanquam parente, per Evangelium, tanquam per semen spirituale, vos genui. Et ne credas, de matre non usurpari phrasin activam γεννᾶν γὸν, genarare filium, sed passivam tantum, εἰς αὐτῆς γεννηθῆνας generari ex ipsa, en! tibi locum Luc. I. v. 57. extantem, ubi de Elisabetha legitur, quod γέννησε γὸν filium, genuerit.

§. X. Tanto magis hoc loco Parens in generatione spirituali nobis audit solus Deus. Deus autem trinus,

unus, seu omnes divinitatis personæ. Est enim opus potentia, bonitatis & sapientia divina, quæ sicut omnibus personis divinis ex æquo competit, ita ipsam etiam toti SS. Trinitati adscribi oportet. Unde & in Scripturis modo Patri adscribitur, ut I. Petri I. 3. modo Filio Matth. XIX. v. 28. Ebr. II, 10. 13. modo Spiritui Sancto, prout Iohann. III. ubi regenerari ἐκ πνεύματος, ex Spiritu, dicimur.

§. XI. Miram profecto rem narro. Pater scilicet Domini nostri Jesu Christi est parens sponsæ filii sui unigeniti. Filius DEI est parens sponsæ & sororis suæ. Spiritus S. est parens animæ fidelis, cuius advocatus alias dicitur & παράκλησις. Nec minis tamen singulare est semen parentis hujus, ex quo regeniti nascuntur, nempe λόγος τῆς ἀληθείας, sermo veritatis, Jacob. I. 18. Nascimur secundum naturam ἐκ σαρκὸς καὶ αἵματος, ex carne & sanguine Parentum : renascimur autem non ex carne & sanguine per voluntatem viri ; sed ex DEO per verbum, quod est δύναμις Υἱοῦ Θεοῦ εἰς σωτηρίαν παντὶ Γῷ πιστέυειν, potentia DEI ad salutem omni credenti. Rom. I. Scilicet, qui in prima creatione nasci fecit omnia per verbum potentiae suæ, is renasci etiam facit, quotquot renascuntur, per ἑαφύγον λόγον, τὸν δύναμενον σῶσαι γὰς ψυχὰς. In semine humano corruptibili vermiculos notasse volunt Physici & Medici. Et quid mirum ? Cum enim totus, qui inde prodit, homo, vermis Prætereaque nihil sit, cur miremur, si qui & ipsum, principium sc. hominis, vermibus esse plenum putent ? Ast immortale DEI semen, est purissimum & sanctissimum semen; quia non vetus homo, sed nova creatura inde generatur. Seminis non una, seu simplex, sed

sed multiplex & varia materia existit. Sic & seminis  
quod generat fideles nempe *Evangelii* variæ sunt par-  
tes, quas articulos fidei vulgo vocamus. Sed quia  
regeneratio & conversio concidere vulgo putan-  
tur; ad conversionem autem Lex pariter atque E-  
vangelium requiritur; jam videndum est, an ad regene-  
rationem, etiam lex concurrat. Sane Lex non ac-  
cendit fidem, imo ne primos quidem fidei motus;  
ideoque hoc sensu dici non potest, quod Deus per  
Legem inchoet regenerationem. Attamen, quem-  
admodum in generatione naturali alterationes mate-  
riæ, alias inhabilis ad recipiendam formam, prære-  
quiruntur; sic in spirituali regenerationis opere,  
ad fidem, quæ velut forma est filiorum DEI, intro-  
ducendam, contritio prærequiritur, qua mens ho-  
minis ita immutetur, ut subjiciatur Spiritui, fidem  
in ipsa per Evangelium producturo. Contritio au-  
tem oritur ex Lege. Evidem si homines peccato-  
res sibi relieti, ipsi in agnitionem ac detestationem  
peccatorum seriam & peccatis suis respondentem  
tenderent; posset fortasse in illis hucusque perductis  
Evangelium absque peculiari opera Legis, per revela-  
tionem proponendæ, generari fides. Sed vis ipsa  
corruptionis nostræ per peccatum tanta est, ut pec-  
cata nec omnia, neque ita, uti par erat, agnosca-  
mus ac detestemur, imo ne agnoscere ac detestari  
satis possimus. Itaque cum fides non nisi in anxiis  
contritisque cordibus nascatur, Lege opus est; &  
sic lex ipsa παρεισῆλθε, subingressa est Rom. V, 20.  
προσέγεθη adjecta est Evangelio Galat. III. 19. imo su-  
pra 430. annos hominibus lapsis ab ipso Christo tan-

B

quam

quam paedagogus V. T. ad Christum, Gal. III. 22. 24.  
data est cum evangelico præmio hoc: אֱנִי יְהוָה אֶלְךָ  
Ego Jebova DEUS tuus. Confer Luth. tom. VI.  
Altenb. p. 723. Data est per Mosen, post προευαγγέλιον  
Abraham annunciatum, Galat. III. 17. & tanto longius  
post πρωτευαγγέλιον, ab ipso filio DEI ad veram  
& salutarem poenitentiam protoplastis in paradiſo pro-  
mulgatum, Gen. III. 15. Adde quod Joannes, Christi præ-  
cursor, prædicarit baptismum (evangelii sigillum) poeniten-  
tiae, in poenitentiam & remissionem peccatorum. Matth.  
III. 11. Marci I. 4. nec non, quod ipse Christus contra  
Pharisæos, legem intempestivius urgentes, disputans,  
ait, omnem scribam ad regnum cœlorum doctum, No-  
vum ac Vetus, sive Evangeliū & Legem, proponere,  
Matth. XIII. 32. nempe ut indicetur, legem evangelio  
& hoc illi necessario jungendum esse, ita, ut quæ inter  
se distincta sunt ac diversissima, in praxi tamen de-  
beant esse conjunctissima: quemadmodum & alias  
Legem Evangelio collustrari debere, docuerunt No-  
stri. Vid. form. concord. Art. V. ejusque solida De-  
clar. & ex nostris præcipue B. Gerhardus in Dispu-  
tatione A. 1609. §. 99. habita, it. in LL. Theol. de Evan-  
gelio §. III. & in Harmon. Evangel. p. m. 1513. B. Christia-  
nus Chemnitius in Disputat. super form. concord. de  
Lege & Evangelio §. II. B. Gæbelius in Disputatione  
inaugurali de pactis DEI cum hominibus, habita sub  
B. Musæo §. 26. & Dom. D. Præses in peculiari differ-  
tiatione de Lege Evangelica.

§. XII. Hic igitur parens, hoc semen, in ge-  
neratione filiorum DEI obtinet. Unde & ἀνωθεν εἰ  
supernis generari dicuntur. Jobannis III. v. 3. Nem-  
pe

pe Parens, DEVS, superne in Cœlis habitat: semen, verbi cœlo quasi decidit. Non possunt ergo non ex hoc semine geniti, ab hoc parente prognati, e supernis nati esse; cum contra in physica generatione diversum prorsus obtineat.

§. XIII. Cum Nicodemus mysticam hanc generationem audiret, protinus in hæc verba erumperbat: πῶς δύναται ἀνθρώπος γεννηθῆναι γέρεων ὥν; Μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς ανήσκος ἀνῆς δεύτερον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι, quomodo potest homo senex nasci? Num potest in uterum matris sue iterum introire & nasci? Scilicet recte equidem generatio uteri materni ipsum meminisse faciebat; in eo autem fallebatur, quod matrem & uterum in generatione cum matre & utero generationis eadem putabat. Aliam Galatarum regenitorum, partium adhuc regenerandorum, matrem, aliud uterum, Apostolus proloquitur, cum ait, se eos ὁδίνειν. Τενία μη, ait ἡς πάλιν ὁδίνω. Interpretes ferme omnes, Tremellius & Junius, Beza, Erasmus, Lutherus & Anonymus Gallus, verbum ὁδίνειν vertunt per parturire. Sciendum autem, quod ipsum non unius sit significationis. Evidenter frequentius idem est atque parturire; nonnunquam tamen etiam conceptionem foetus & gestationem in utero designat, ut hujus ejusdem cap. IV. ad Galat. v. 27. Confer versionem LXXII. Interpp. ad Jes. LIV. i. Nec reticendum, quod valde emphaticum existat. Etenim usurpatur de anxietate urbis obsessa hominumque sub extremi judicii diem, Marci III. 8. de anxietate moribundorum Act. II. 24. & paventium, I. Thess. V. 3. Hic loci conceptionem & gestationem foetus, difficultatis &

anxietatis plenissimam, non partum ipsum præcise, designat: quoniam formatio fœtus demum subsequitur, vel cum ipsa conjungitur, id quod dici de partu nequit. Paulus igitur & cum Paulo quisque Doctor fidus ecclesiæ, & suo modo ipsa ecclesia est mater filiorum DEI. Fœmellæ a matribus prognatae ipsæ quoque, suo tempore, naturæ congruo, concipiunt & partum edunt. In ecclesia autem mystico in sensu per frequenter hoc contingit. Sobiles ejus, eaque citius, quam humana secundum naturam, a nativitate sua spirituali ute- rum genere amat, & mater aliorum fidelium evadit. Eadem, præcipue ubi Doctoris officio defungitur, dictum sibi putat istud: *ubi conversus fueris convertito fratres tuos*, quod perinde est, ac si dictum esse: cum ex Deo natus fueris, nasci ex te alios facito. Hujus sane præcepti Paulus observantissimus erat. Vix Ananias ipsum DEO pepererat, cum plurimorum libero- rum, fidelium inquam, mater fœcundissima evaderet. Εὐθέως, inquit *Lucas*, *Act. IX. v. 20.* ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήγευστε τὸν χριστὸν, διτι γάρ τος εἴσιν οὐδεὶς. Τότε, continuo (ex quo scilicet *conversus* erat) prædicabat Christum in scholis &c. Matres eosdem fœtus sapientius haud gestant: abortivi uterus ipsarum secunda vice haud ingrediuntur. Ecclesia mystica, Mater fidelium, abortivos etiam non negligit. Paulus sane noster se Galatas πάλιν ὠδινει, secunda vice parturire ait; etsi abortivum partum alibi ipse se appellitet. Gestatio fœtus opus est molestiæ tædiique plenissimum. Quod si tædia, quæ Paulus, tanquam fœcundissima fidelium Mater, devoravit, & cum ipso quisque Doctore ecclesiæ devorare habet, ignoras, evolve II. ad *Corinth. cap. XI.* & lon-

longum eorum catalogum ad v. 23. usque ad finem contextus reperies. Uterum gerens sollicite sibi prospicit, nec victu, amictu, motu, foetui concepto noceat. Vix pedem profert, quin accurate sibi caveat. Et quan non, bone DEVS! cautione ministris ecclesiæ opus est adhibenda, ut ἀπερσιόπων καὶ σωφρονήτων nomen tueantur, nec infirmis sint scandalo! Ea sane propter Paulus noster *Judeis Iudeum*, eis, qui sub lege non erant, tanquam non viveret sub lege, infirmis infirmum se præbebant, omnia omnibus fiebat, ut plurimos Christo lucrificaret *I. Cor. IX. v. 19. seqq.* Quæ abortum patiuntur mulieres, contristantur, semperque deinde abortum metuentes. Ita & Doctores ecclesiæ ubi incassum se laborare, omnemque laborem gratis insumere intelligunt, mœrore contabescunt. Affectus profecto plenissima verba sunt, quibus Paulus Galatas suos cap. IV. v. II. & 20. alloquitur; Φοβθμαι υμᾶς, μήπως εἰκῇ κεκοπίακα ἐσ υμᾶς. Ἡθελον δὲ ταξεῖναι πρὸς υμᾶς ἄρτι καὶ ἀλλάξαι τὴν Φωνὴν με: ὅτι ἀποέχμαι ἐν υμῖν. Metuo de vobis, ne frustra laboraverim in vobis. Velle autem adesse apud vos nunc & mutare vocem meam, quoniam consilii inops sum in vobis. Denique, utut mater foetui vitam largiatur, hic tamen per frequenter mortis causa ipsi existit. Et mirari perfecto subit, quod fœminæ imprægnari seu quod idem est, mortis periculum subire adeo sunt cupidæ. Simili ratio Doctores ecclesiæ sæpen numero vita temporali ab eis ipsis exiuntur, quos vita spirituali donare conantur. Unde & gentiles, martyres non admirabantur modo, sed & stupebant, prædicationem evangelii ardentes, eis præter mortem præmaturam savoraque nihil inde ad ipsos rediret. Et cur ipsum Cilicem

nostrum ore maximum non memoro ? Pariebat ecclesiæ, pariebat cœlo, pariebat Christo innumeros liberos, mortem nil quicquam extimescens, donec denique in partu ultimo Romæ enecaretur.

§. XIV. In generatione physica fœtus formatur ex certa materia. Nobis videndum est, an? & quo sensu ea in mystica generatione obtineat? ex qua filii DEI produnt. Fatendum est, non esse hic substantiæ ex materia & forma compositæ productionem. Attamen analogia quædam hic observanda. Materia generationis physicæ vitæ & formæ in eam introducendæ expers est. Nec minus vita DEI in anima hominis irregeniti deficit. Juxta veterum opinionem, corpus humanum ex massa sanguinea formatur. Et quid filii DEI sunt, antequam per regenerationem forma Christi in eos introducitur? *sanguis de sanguine, & caro de carne Joh. III. 6.* In materia corporis humani, juxta eorundem veterum physicorum opinionem, nec nuda inchoamenta formæ & partium conspiciuntur: de quo tamen nos h.l. nihil desinimus. De homine ante conversionem suam spectato, longe certissimum hoc est, quod nec inchoamenta formæ Christi membrorumque justitiae in ipso compareant. Si recentiores physicos audis, corpus humanum ex ovo generatur, omnes partes ruditer jam delineatas seu inchoatas exhibente, puta oculos visui, aures auditui, narres olfactui, linguam gustui, pedes ingressui aliasque aliis usibus servientes. Prorsus diversa est ratio materiæ regenerationis. Est enim ea τὸ σῶμα ἡς ἀμαρτιας *corpus peccati*: de quo jam diximus, quod nec initia, membrorum justitiae in eo insint. Omnis vis sancta spirandi in eo deest: destituitur oculis, quia nequit vivere ea, quæ sunt Spiritus DEI; destituitur organo gustus,

stus, alias enim gustaret, quam bonus sit Domiuus: caret pedibus, nescit enim decurrere vias Domini. Imo non mutilum tantum est membris justitiae, sed & membris injustitiae deforme Rom. III. 13. amore mundi turget, guttus sepulchro aperto haud absimile, lingua doli plenissima, os exsecrationem & amarulentiam eructans, labia veneno aspidis infecta, pedes denique veloces sunt profundere sanguinem. Non est timor DEI coram oculis impiorum, ad viam salutis caligantibus, in tenebris autem tam cernentibus acutum quam

aut aquila aut serpens Epidaurius.

Privatio, quam in physicis ex parte materiae spectamus, est absentia formae, conjuncta cum aptitudine eam recipiendi. Per ea autem, quae hactenus attulimus, materia regenerationis non tantum formae Christi expers est, sed & diaboli imagine deformata. Sed mittamque allegoriam, ut ut hic loci innatam, subiectique regenerationis habitudinem clarius eloquamur. Regenerandus igitur homo quoad intellectum est σκότος. Eph. V. 8. Seu impotens est spiritualia objecta salutariter cognoscere, pronusque temere de eis judicare. Quantum ad voluntatem, impotens est ea desiderio & amore prosequi, & appetitum sensitivum in officio continere, legi DEI haud subjicitur, aliaque omnia sectatur cupidissime Denique appetitus sensitivus aliarum facultatum, meliora suadentium, consilium imperiumque spernit, eisque quae sensum demulcent, unice inhiat, parum attendens, utrum legi divinae congruant, nec ne. Tales sortiebatur Apostolus Galatas, quando conversionem ipsorum primum moliebatur. Neque multo meliores erant, ex quo regenerationis gratia exciderant, decepti a pseudo-prophe-tis. Similes erant imagini, depictae mentienti tantum vitam

vitam & substantiam hominis, & imperitioribus quandoque imponenti, vere autem omnis vitæ motusque cum anima expertæ. Etenim Galatæ quoque mentebantur Christianos : Christiani tamen erant minime, quoniam fide, anima Christiani, destituebantur.

§. XV. Sicut in Physica generatione, præter materiam ejusque privationem, forma quædam spectanda venit ; ita in regeneratione quoque *forma* quædam datur, quam nunc videre aggredimur. Apostolus eam appellat *μορφὴν τῆς χριστῆς*, *formam Christi*, quando ait, se Galatas parturire, ἐως χριστὸς μορφωθῆντες, donec *Christus formetur in ipsis*. Vocabula *μορφῆς καὶ μορφωσεῶς* *formæ & formationis* usurpantur (I.) pro externa specie corporis præcipue lineamentis, & aspectu vultus, ut *Marc.* XIV. ubi *Christus a resurrectione secunda vice, ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, apparuisse dicitur*. Hinc (II.) leguntur pro Idea mentali, quæ in intellectu est, quod lineamenta corporis sunt in corpore. vid. *Rom.* II. 20. quo loco *μορφωσίς τῆς γνώσεως*, idea, seu *imago* intellectionem juvans, memoratur. Rursus (III.) denotat statum seu genus vitæ prout ita est legere ad *Pbil.* II. 7. ubi *μορφὴ θεᾶς, μορφὴ δόλου* est status seu vita DEI, status s. vita servi. Denique (IV.) etiam pro simulatione & falso accipitur: ut *II. Tim.* III. 5. quando multi dicuntur habere *μορφὴν τῆς ευσεβείας formam pietatis, vim autem abnegare*. Secunda & tertia significatio maxime ad præsens attinet. Ad primam tantum alluditur. Quarta prorsus hunc non quadrat. Verbo, *forma Christi* est *imago Christi*, in anima nostra depicta, lineamenta quasi ipsius referens. Qua ratione pulchre ad h. l. nostrum J. Brentius Expl. Ep. ad Gal. p. 130. b. *Nemo recipitur in*

cœ-

cælum, nisi sit factus membrum Christi per regenerationem, & nisi sit depictus ac formatus figura seu controfæctura Christi. Oportet enim nos imaginem Christi nobiscum afferre. Et Aegid. Hunnius P. IV. opp. p. 429. 430. ad verba: donec formetur in vobis Christus, sic παραφεάζει: donec ad veram & nativam imaginem & faciem Jesu Christi servatoris vestri informemini. Quæsiveris autem fortassis, quid sit imago Christi in animabus hominum depicta? Respondemus uno verbo, esse fidem ipsam in Christum, per quam Christus, velut *ad vivum exprimitur in anima nostra*, uti Andr. Kunadus loquitur in colleg. priv. publ. Disp. X. Ac fidem h. l. intelligi communiter agnoscunt Nostrates. Unde huc referri oportet (I.) notitiam, & quidem explicitam, duarum naturarum unius personæ, status utriusque, nec non officiorum Christi, item liberationis nostræ a peccatis & reliquorum per ipsum partorum beneficiorum. Deinde (II.) ad Imaginem Christi in nobis, requiritur *affensus doctrinæ de Christo*, non ob rationem luminis naturæ, auctoritatem humanam, aut aliam quamcunque rationem humanam, sed propter revelationem divinam unice præbitus, isque non generalis tantum, sed & specialis, quo quis propositiones de Christo credendas sibi in individuo applicat. Porro (III.) pars imaginis Christi est *fiducia voluntatis*, qua quis in Christo recumbit, firmiterque confidit, fore, ut per ipsum remissionem peccatorum consequatur, a maledictione legis liberetur, omnigenaque benedictione & tandem salute æterna donetur: Denique (IV.) illuc etiam necessarium consequens fidei spectat χριστομηνσις s. *imitatio vitæ Christi*, Ephesiis a Paulo cap. V. valide adeo commendata, cuius natura diffusa

C

sior

15181

sior est, quam ut a nobis jam nunc tota spectari queat. vid.  
interim libellus *Thoma & Kempis* de imitatione Christi  
cum judicio quidem legendus. Hæc, inquam est μορφὴ τοῦ  
χριστοῦ forma Christi, quam Paulus introducere in Galatas  
hic allaborat. Patet hoc ex iis, quæ supra in hunc finem de  
occasione & scopo totius epistolæ ad Galatas differui-  
mus. Etenim Paulus eam formam Christi hic intelli-  
git, qua exciderant Galatæ. Quia autem exciderant  
quæso? Evidem notitia credendorum etiam expli-  
cita non destituebantur; docuerat enim ipsos Aposto-  
lus cum Barnaba fratre omnem viam salutis. Ast assen-  
sus primum deerat generalis. Non enim assentieban-  
tur doctrinæ de beneficio liberationis a jugo legis  
ceremonialis. Hinc specialis etiam assensus non pote-  
rat non desiderari. Si quæ adhuc admittebant capita  
de Christo, magis tamen ea admittebantur ob auctori-  
tatem humanam, Petri verbi gratia & Apostolorum,  
qui Christi conversatione in his tetris usi erant; quam  
ob ἀπόδειξιν πνευματος καὶ δυνάμεως. Pariter fiducia in  
Christo reposita multis modis erat manca. Tandem  
vita ipsorum longissime aberat a χριστομιμησει, dies  
observabant & menses, & tempora, & annos cap. IV.  
v. 20. Elegans autem profecto & emphaseos plenissi-  
ma est, quam Paulus instituit, comparatio, imaginis  
Christi haec tenus explicatae, cum lineamentis & forma  
corporis humani. Sicut lineamenta corporis huma-  
ni una cum corpore humano oriuntur, eisque homo  
haud prior est, nec posterior tempore, ita etiam ima-  
go Christi simul cum Christiano oritur, eaque Christi-  
anus haud prior existit. Expressioribus ductis linea-  
mentis corporis humani, crescit corpus humanum. Pa-  
riter

riter ubi imago Christi expressiorem formam sortitur,  
incrementa capit Christianus. Quando ingravescen-  
te ætate lineamenta disparent, carnes etiam simul di-  
sparent. Non aliter disparente imagine Christi in Chri-  
stiano, disparet ipse quoque Christianismus. Linea-  
mentorum adeo est admirabilis genitura in utero, ut  
summi etiam Physici causas satis docere haud sustine-  
ant. Et quis explicabit genitaram imaginis Christi in  
anima nostra? Hinc eruditissimum etiam Nicodemum  
audivimus exclamare: πῶς δύναται ἀνθρώπος γεννηθῆναι  
γέρων ἦν. Ecquis regenerationem infantum satis adhuc  
explicuit? quis modum, quo baptismus in animam ho-  
minis agit, interpretari ausus est? quis non verbi ἐνέγγειας  
sentit magis, quam capit? Lineamenta corporis humani  
adeo differunt varie, ut vix aut saltem ægre duos reperi-  
as, qui per omnia faciem eandē referant. Christianorum  
vultus, si mores spectes, fideique gradus, varius quidem  
& ipse est; sed si fidem ipsam intueris, hæc omnium una  
est. Omnes unum sunt in Christo Jesu. Diversitatis line-  
amentorum in corpore humano causæ existit diversitas  
parentis, seminis, generationis. Christianorum omnium  
fides est eadem: prout unus illorum omnium parens spi-  
ritualis, a quo nascuntur, unum semen spirituale, ex quo  
nascuntur, una generatio spiritualis, per quam nascun-  
tur, unus Dominus, unus Deus & Pater omnium, unum ver-  
bum, unus baptismus, Eph. IV. 5. Lineamenta liberorum  
equidem quandoque, haud tamen perpetuo, lineamen-  
ta Parentis referunt. At forma Christianorum semper  
est forma Christi: quanquam, ut liberi imperfectius ex-  
hibent formam Parentis, ita ipsi quoque per omnem vi-  
tam eis ἀνδρεας τελείας, εἰς μέτρον ἡλικίας τῷ πληρώματος τῷ

C 2

χρι-

ODONI

MINA

χεισ̄ in vivos perfectos, in mensuram etatis plene adulta  
Iesu Christi hanc perveniant. Prout vultu secernuntur  
homines a bestiis: ita Christiani ab Atheis, Scepticis, Epi-  
cureis, haereticis per formam Christi, quae in ipsis est, di-  
stinguuntur.

§. XVI. Quomodo autem ea in hominem Chri-  
stianum introducatur, nobis porro dispiciendum est.  
Scilicet (I.) gratia DEI præveniens cor hominis peccato-  
ris concutit quasi, primamque sanctam cogitationem  
& primum sanctum desiderium in ipso operatur. Id  
quod modo non uno contingit: partim si attendamus  
ad differentiam regenerationis infidelium, quam pri-  
mam; & regenerationis lapsorum aut relapsorum, quam  
secundam appellant: partim si peculiares modo pro-  
cessus divini observemus, quorum in regeneratione  
hominum exempla occurunt. Illis quidem, qui lu-  
minis naturæ usu ad vitam honestiorem erecti, a pecca-  
tis autem contra conscientiam alieniores facti, attamen  
fide in Christum destituti, proinde extra statum gratiæ  
relicti sunt; gratia prima, & motum spiritualem propri-  
um omnem præveniens, contingere potest & solet, per  
ipsam spiritualium bonorum revelationem in verbo  
DEI, unde sanctæ cogitatio de talibus & pium desideri-  
um eorum oritur. Quando autem homines, sive igna-  
ri doctrinæ salutaris & nunquam hactenus regeniti, sive  
in mortem evita spirituali relapsi, & peccatis enormi-  
bus indulgentes, regenerandi sunt; quanquam etiam in-  
terdum, cum infideles melius morati, peccato tamen op-  
pressi, ad fidem sunt perducendi, plures occurunt gra-  
tiæ prævenientis modi. Interdum enim DEVS per gran-  
de beneficium mentes peccati somno sopitas experge-  
facit. Exemplo est Saul Rex iniquissimus. Quando  
enim

enim providentia divina ipsum in spelunca deserti En-  
gedi mirifice servarat, Davidisque manum a cæde cohi-  
buerat, subito sanctior quædam cogitatio animum ipsi-  
us subibat, ut nec a lacrymis sibi temperaret, Davidem-  
que de injuria conquerentem ita alloqueretur : *nonne  
vocem tuam, mi fili, audio, me magis justus es.* Bonum  
pro malo retribuisti mihi : *michi inquam, qui tibi malum  
pro bono rependi.* DEVS bonitatem, qua hodie in me fu-  
isti plane insigni, largiter compenset, I. Sam. XXIV. Simili-  
ter Petrus, simul atque Christo lumina in ipsum torquen-  
te, gratiæ magistri sui recordabatur, sancta cogitatio ani-  
mo ipsius incedebat, lacrymasque amarissimas ipsi ex-  
primebat. Cæterum rarissime hoc fit, quod benigni-  
tas DEI ad veternum peccati & securitatis actu excuti-  
endum pertingit. Certe profecto exempla eorum,  
quos beneficia DEI saniorem mentem induere fece-  
rint in scripturis vix

*sunt numero totidem, quot  
Thebarum portæ vel divitis ostia Nili.*

Longe plurimis ira poenæque divinæ saniores cogitatio-  
nes inspirarunt. Adeo perversa est mens humana, ut  
terroribus ab exitio suo retrahi, & cursum sufflaminari  
malit, quam blandoire Numinis optimi tractu : prout  
dormientes atque alium stertentes non tam leni sermo-  
ne quam asperiore fono aut concussione excitantur. Ita  
fratres Josephi adversam fortunam experti, promptis-  
sime reminiscabantur sceleris admissi, *hoc agentes in  
fratre nostro commeruimus mali, quoniam augustiam cor-  
dis ipsius contuebamur, nulla misericordia tacti.* Gen.  
XLII. 21. Nec infreenter Numinis sapientia exem-  
pla in hominibus juxta nos viventibus statuit, ea fini, ut

alieno periculo sapiamus, vel sapere saltem occipiamus.  
Cur enim DEUS mundum diluvio perdidit? Nempe  
ut Noachidæ a diluvio sanctiorem vitam viverent? cur  
Pharao in mari rubro aquis cooperiebatur? ut Israelit  
tarum alia, quam Pharaonis mens esset? cur DEUS Ab  
solonem una cum consiliario sibi ipsi pessime consulenti  
miserrime vita exuit; ut reliqui perduelles ad obse  
quium eo promptius redirent. Interdum, rarius ta  
men, somniis Numen utitur, ut improbos mediorum  
commonefaciat. Tale erat somnium, quod Nebucad  
nezar somniabat, Dan. XIV. capite pluribus relatum;  
item illud, quod uxor Pilati patiebatur, hic autem  
inepte spernebat. Quanquam enim noverimus, so  
mniis attendentem captanti ventum assimilari: ubi ta  
men inspecta vita, inspecti mores nostri, somnia nil  
quicquam mentiri docent: in his etiam θεῖον inest ali  
quando recteque quæritur. Et quis singulos modos,  
queis gratia DEI perveniens utitur, percenseat? Eodem  
etiam spectant phœnomena varia, vel naturam trans  
cendentia, vel rariora saltem. Ita custodi carceris, in  
quo Paulus & Silas detinebantur, terræ motus primam  
de veritate Christianæ religionis sanctam cogitationem  
ingenerabat, de quo Actor. XVI. v. 25. Exclamare hic  
nos oportet: ὁ βάθος πλάτης καὶ σοφίας θεῶν, ὃς ἀνέξεργευ  
μητα τὰ νείματα θεῶν καὶ ἀνεξιχνίασοι αἱ ὄδοι αὐτῶν, O!  
profunditatem divitarum & sapientiae DEI: quam in  
scrutabilia sunt iudicia ejus, & impervestigabiles viæ ejus,  
Rom. XI. 33. Hunc amicum colloquium, istum mor  
bus, illum mors alios alia docent meliora. Ut pluri  
mum tamen DEVS primam sanctam cogitationem in  
spirat per verbum s. lectum s. auditum: Sic ex quo  
Da-

David adulterio cum Bathseba commissio & cæde Uriæ se pollutum dederat, non prius resipisceret, quam Nathan ita ad ipsum loqueretur : *Tu es vir mortis.* Idem in Francisco Junio, & Judæo Gersone observare est, quorum hic ex Novo Testamento Judaismum, iste ex Evangelio Johannis Atheismum odiisse primum cœpit.

§. XVII. Concusso in hunc modum per gratiam DEI prævenientem peccatoris animo (II.) gratia *operans* succedit, quæ primam sanctam cogitationem primumque sanctum desiderium per gratiam prævenientem excitatum, quasi fovet, perque legem Evangelii jubare collustratam, agnitionem peccatorum pleniores profignit, dum homo ipsam vitam, omnesque, quas modicunque meminit actiones suas, maximas, minimas, ad illam normam exigit. Quod autem notandum probœ est, per actiones non tantum actiones commissionis sed & omissionis indigitamus, quin non has tantum sed & habitus & dispositiones, imo & parentiam habitum ac dispositionum. Omnia hæc, inquam, animo volvi est opus, ut ad debitam peccatorum agnitionem perveniatur. Curriculum vitæ hominum a morte ipsorum alias conscribi suevit. Hoc autem laudibus tantum, interdum ad mendacium usque, eos extollit. Majoris utilitatis curriculum vitæ est, quod quisque diu ante finem vitæ suæ coosignat, ea fini, ut non laudes suas noscat, sed peccata intelligat. Obtenta theoretica hac agnitione, practica subsequitur, qua peccata non tantum pro peccatis, sed & pro abolendis peccatis habentur; Ita ut exclamemus cum Paulo ταλαιπωρος ἐγώ ἀνθρωπος, τις με ἔγνωτι δόπο τῷ σώματος τῷ θανάτῳ τότε; miser ego homo, quis me liberabit a corpore mortis hujus?

§. XVIII.

§. XVIII. Ejusdem operantis gratiæ opus est displicentia peccatorum seria, adhuc tamen languidior. Seria, inquam, hoc est, talis, qua de prævaricatione admissa dolemus, non tam ea propter, quod damnum ex ea patimur, quam quod per ipsam ingratitudinis macula nobis inuritur. Talem displicentiam in Davide, ab adulterio & homicidio, auditaque Nathanis pœnitentiæ concione, notamus. *Peccavi* inquietabat in DEVM. Non ait: in salutem, in commoda mea peccavi, sed peccavi in DEVM. II. Sam. XII. 13. Quo autem sciatur, utrum displicentia nostra sit talis, seu vere Davidica; probe perpendi oportet, utrum etiam peccatum nobis displiceturum esset, si nihil inde ad nos redundaret mali, v. g. et si adversam fortunam & pœnas in hac vita numquam experturi; et si nec damnationem æternam contracturi essemus. Ita Zadokus, unde Saducæorum nomen ortum, suam contritionem examinabat, sane per quam utiliter & pie: utut hoc institutum ipsius discipuli mox in perversam partem raperent: de quo Ecclesiasticæ historiæ Scriptores pluribus videri possunt.

§. XIX. Eodem pertinet languidior fide, una cum amore spiritualium bonorum imperfectiore, operationi Evangelii præstitat. Ita tollitur ignorantia quidem credendorum simplex per simplicem eorum apprehensionem, impotentia recte judicandi de spiritualibus, & promptitudo ad temeraria judicia per habitum piæ affectionis in voluntate; absentia fiduciae itemque diffidentia in spiritualibus per fiduciam; absentia amoris, & aversatio spiritualium bonorum per amorem ipsorum sincerum, absentia spei & desperatio per spem oppositam. Rursus pronitas intellectus ad

ad temeraria judicia per habitum piæ affectionis in voluntate, & promptitudo sequendi malum per inclinationem contrariam in bonum, expellitur.

§. XX. Ulterius, ut imperfectior agnitio peccatorum in pleniores, languidior displicentia ipsorum in maiorem, & infirmior fides in firmiores convertatur, gratia cooperans succedit. Quorsum profundiore Scripturæ meditatione una cum crebiore & haut interrupta serie continuato actionum spiritualium exercitio opus est, postquam homo in priore periodo hujus operis sancti a Deo viribus quibusdam activis donari cœpit, quas porro exerere, & in actus homogeneos plures deducere potest ac debet. Secus Sisyphi saxum volvit, &, si his omissis, in peccata contra conscientiam sponte labatur, priora omnia in fumum abeunt, *καὶ τὰ ἔχατα χειρῶνα γίγνονται τῶν πρώτων*. Neque etiam anima hominis, in qua Christus formari cœpit, ipsa vero hanc in se obliteravit aut extinxit, similis est spongiæ ex aquis recens extractæ, aut candelæ modo extinctæ. Istam si aquæ commiseris, humorem statim fugit: hæc ignem facile rursus concipit. Non æque anima, quæ *μορφὴν χειρὸς* amisit, hanc facile recuperat. Itaque homo nuper admodum conversus cavere summopere habet, ne quicquam *έκπτωσις* peccet: simulatque enim id fit, pristina impotentia recte judicandi & recta appetendi redit. Quare hoc simul patescit, quod homo periculo peccandi hoc tempore nulli, et si levissimo viso, se committere; quin potius occasionem pias actiones moliendi non tantum prensare, sed & anxie queritare debeat.

§. XXI. Singula, quæ haec tenus ad formationem vitæ Christi in nobis differuimus, longe clarissime in ipso Paulo videre est. Cum adhuc esset *εμπτέωτος απολῆς καὶ*

D

Φόνε

Φόνγος τὸς τραχεῖας τοῦ Κυρίου, privatus erat vita Christi per omnia. Nulla in ipso agnitione peccati, nec theoretica, nec practica, locum habebat ; quin traxo etiam hoc errore laborabat, ut rem DEO gratissimam præstare se credere, discipulos Domini vincentem, tormentis subjacentem, enecantem. In voluntate adeo desiderabatur displicentia prævaricationis, ut gloriam quoque inde aucuparetur : adeo amor eorum, quæ DEO grata sunt, deficiebat, ut de injustitia lætaretur impense. Quid de fide in Christum dicam ? Eius sane ne mica quidem aderat ; quando quidem Christum persequebatur, dirisque devovebat omnes, qui invocabant nomen ipsius. Ast audi, ecqua ratione in ipso Christus seu vita Christi formata sit ? Primum gratia DEI perveniens indomiti hujus persecutoris cordi sanctam quandam cogitationem & pium desiderium inspirabat, quando vox cœlitus delapsa humili porstratum ita alloquebatur : *Saul, Saul, quid me persequeris ? Quas enim credis cognitiones animum ejus, verba hæc inaudientis, subiisse ?* Verosimile est utique, ipsum has similesve voluisse : ergone recta non est, quam calco, via ? itane aberravi hactenus a janua ? Prodit eas responsio ; qua ita ad Christum, τίς εἶ Κύριε, quis es Domine ? De pio autem desiderio testatur altera, quam non multo post tremens & gemens affert, quæstio hæcce, τί με θέλεις ποιῆσαι, Domine, quid vis ut faciam ? Commota ita anima, ante in peccatis mortua, Apostoli, subsequebatur gratia DEI operans, imperfectiorem cognitionem credendorum amoremque spiritualium inspirans, misso ad ipsum Anania, ea fini, ἵνα αὐτὸν ψηφίσῃ, ut visum reciperet, non corporaliter modo ; sed, & multo quidem potius, spiritualiter, cum informatus baptizaretur, καὶ πληθή πνευμάτος ἀγίου :

jux-

juxta Act. c. IX. v. 6. Denique cooperante quoque gratia exornabatur, seu, majoribus spiritualibus viribus no-scendi & amandi τὰ τῷ Πνέυματος. Enimvero abs eis fuisse non statim cathedram concendisset, & Christum filium DEI viventis prædicasset, quod tamen de eo cit. cap. v. 20. legitur.

§.XXI. Ita formabatur vita Christi in Paulo : nec dispa-ri prorsus ratione licet nec eodem semper processu, in hominibus aliis formatur, in quibus modocunque for-matur. Quando fœtus in utero formari vitaque in ipsum introduci debet, ante omnia ovum ante immobile com-moveri & decerpi oportet. Non absimili ratione forma-tio vitæ Christi contingit. Vidimus enim per præveni-entem DEI gratiam commoveri velut immobilem sua natura ad spirituales actus animam peccatoris debere. Commotum in generatione naturali ovum, uterum petit, ibidemque per communicatam quandum vim a-ctivam agitur & fovetur. Et quid gratia DEI operans aliud est, quam virtus activa, spiritualiter agitans mentem, in eaque fovens motus per gratiam prævenientem ani-mo impressos, ita mentem ipsam quasi magis magisque calefaciens. In utero ovum totum fit aliud, ex immobi-li motum, ex non vivente vivens ; sic & per gratiam ope-rantem ex anima motus omnis spiritualis & boni exper-te datur anima moliens, per accepras vires spirituales, ut-ut ægrius quodammodo , sanctas actiones : ex anima mortua in peccato fit anima vivens DEO. Fœtus succe-sive formatur in utero, non in momento temporis. Pa-rili ratione Christi vita non simul & semel, sed paulatim in nobis formatur. Illic alia pars prior, alia posterior elaboratur. Eadem est ratio mysticæ generationis Christi in nobis. Primum agnitio peccatorum in a-

nimo nostro oritur: hanc excipit displicantia ipsorum,  
displicantiam desiderium expungendi ipsa, hoc desi-  
derium fides, primum languidior, hinc fortior, fidem  
charitas, studiumque bonorum operum comitatur.  
Gestatur infans mirabiliter inter sexcenta pericula, dum  
utero egrediatur. Et quæ non pericula superare habet  
**Christianus**, antequam utero Ecclesiæ militantis egre-  
di, cœlitibusque miseri ipsi contingit. Infans deside-  
rat utero matris egredi. Sic & Christianus Ecclesia mi-  
litante egredi & triumphantis membrum fieri pero-  
ptat. Infans, elapsis pluribus mensibus, nascitur per-  
fecte seu excluditur; sic elapso vitæ præsentis seculique  
curriculo, Christiani ex tumulis consurgunt, & quoad  
corpus & animam perfecte nascuntur: verba sunt B.  
*Joannis Meisneri*, in Orat. de Christiano. Infans ex-  
clusus demum lucem aspicit. Christianus excluditur,  
cum moritur, & tum demum lucem, quam DEUS in-  
habitat, ἀπέστρον contuetur. Omnes physici in eo con-  
fentient, quod mira voluptate infantem perfundi oporteat,  
cum ex tenebris uteri materni ad lucem DEI & auram blan-  
dientem pertingit. Sic & Christianus mirificam oblectatio-  
nem ex eo olim capiet, quod a cruce ad lucem, a carcere hu-  
jus vitæ ad libertatem vitæ alterius, aëremque paradisiacum  
transferetur. Nemo haec tenus stupendam formationem fœtus in  
utero materno satis explicuit. Nec minus frustra fuerit, qui o-  
mnem rationem formationis vitæ Christi in nobis, nativitatis-  
que nostræ spiritualis definire aggressus fuerit. Unde & veniam,  
credo, facile consequar, quod de gravi adeo materia parum gra-  
viter, & de diffusissimo capite pauca admodum differui. Nam &  
oppositas sententias erroneas sub censuram vocare par erat:  
nec tamen pro ratione temporis, opera festinante, præstari  
potest: ut potius omissionem excusare hanc oporteat. Inte-  
rim pro sua bonitate DEO sit Laus, Honor & Gloria  
in secula seculorum. Amen!

Coll. diss. A. 143, 24